FORM

STOR TEXTILSPECIAL!

SVENSKA FORMGIVARE ÖSER PÅ FÖR ALLT VAD TYGEN HÅLLER

MADE IN KINNA
SAGAN LUDVIG SVENSSON

KULTURMINISTERN
RASAR MOT LJUDTERRORN

TYGERNAS BORÅS
ULRIKA MÅRTENSSON
& MARGOT BAROLO

FORM GER DIG
28
TYGER SOM TIGER!

NR 3 MAJ 2009 59 KR 69 NOK
INTERPRESS 0349-03
7388034905908-03
RETURVECKA 26

KONST. På 1970-talet blev valet av textil politiskt. Det gällde att att uppvärdera ett material som förknippats med kvinnors skapande.

TEXT **Jelena Zetterström**

TYG OCH OTYG

I BILDKONST ÄR DET skillnad på tyg och textil.

Tyg är vad historiens stora manliga konstnärer excellerat och visat sitt mästerskap i. Tänk bara italiensk renässans och barock. Tänk rikt prunkande, ornamenterade dräkter i mustiga oljefärger. Tänk Berninis nästan extatiskt böljande tyger i marmor. Eller hur nakna kvinnokroppar i alla tider avtecknats mot dyrbart mjuka draperingar eller själva draperats i skira tyger.

Textil däremot är vad kvinnor i sekler har sysslat med utan att det betraktats som konst. En kvinnlig skaparlust instängd i brudkistor, byrålådor och linneskåp. Men också bilder i tekniker som aldrig fullt tagit klivet till konstens finrum. Marie-Louise Ekmans sidenmåltid, applikationen *Fiskbullar i hummersås* från 1968, hör exempelvis till de få rent textila verken i Moderna Museets samling, och nu talas det i textilkretsar närmast om sensation när museet köpt in Ann Böttchers *Ryamatta, Sverige (Brevkort, NSB, God Helg, 1930-tal)* från 2008.

Förlagan till Böttchers långhårigt rufsiga rya, som gjorts av Elisabeth Isaksson i Handarbetets Vänners verkstad, är ett nazistiskt vykort. Minnets trådar löper rätt in i ett långt ifrån smickrande svenskt förflutet. Garntåtarna, som ger sken av att ha vuxit sig långa i flera decennier, bildar ett närmast abstrakt mönster ur vilket granar och himmel lösgör sig. Natur och hantverk, bägge omhuldade i nazistisk ideologi. Nystar man dessutom vidare i historien genom att kamma i mattans hår blottas också det som helst glöms bort och göms undan: ett hakkors.

Textil visst. Men ingen skulle komma på tanken att tala om vare sig Ann Böttcher eller Marie-Louise Ekman som textilkonstnärer. När vi skriver textilkonst menar

»Textil däremot är vad kvinnor i sekler har sysslat med utan att det betraktats som konst«

FOTO ANDERS NORRSELL

»Konstnärerna drog helt enkelt in på Röhsska med vävstolar, symaskiner och allt och satt sedan mitt i utställningen och arbetade«

Ann Böttcher under arbete med sin ryamatta.

Textil installation av Helene Hortlund.

Elsa Agélii: En morgon i november, dagboksbroderi.

vi normalt något annat. Som broderier och vävar. Betydligt vanligare i offentliga samlingar, på arbetsplatser och skolor, än på traditionella konstinstitutioner. För trots allt tal om uppluckrade positioner och gränsöverskridanden är det skillnad på teknik och teknik, material och material. Och textilen tycks ohjälpligt fastsydd i hantverks- och konsthantverkstraditionen. När Maria Miesenberger tecknar en hjärna som förlaga för Märta Måås-Fjetterströms ateljé är det Textil. När hon använder hjärnmotivet som skulptur är det Konst. Till sist tycks allt bli en fråga om vad som konstituerar konsten. Var verket visas, vem som har gjort det och i vilket material.

Det här var en självklarhet för Griselda Pollock och Rozsika Parker som, med fokus på broderiet, i banbrytande boken *The Subversive Stitch* följer det kvinnliga – och genom historien ofta negligerade – skapandet i spåren. Och det var det även för konstnärer som Sandra Ikse, Gunwor Nordström och Maria Adlercreutz som kring mitten av 1970-talet gjorde ett lågstatusmaterial som textil till sitt. Därmed bidrog de till den textila konstens uppsving och gav, likt samtida konstnärer som Anna Sjödahl, samtidigt röst åt en kvinnlig vardag bland dubbelarbete, skurhinkar, höghus och barn.

Anslaget låg i tiden. Hjärtat klappade till vänster. Konst och vänsterideologi gick hand i hand, och konstnärerna utnämnde sig till världsförbättrare oavsett det handlade om att krossa kapitalismen och imperialismen eller göra upp med mossiga ideal. För Sandra Ikse och hennes kollegor blev vävstolen en del av protesten. Via den knöt de an till ett kvinnligt skapande som inte erkänts som riktig konst, och en föregångare fann de i norska Hannah Ryggen (1894–1970), som under andra världskriget vävde bilder med antinazistiska budskap.

Flera av dem var verksamma i Göteborg, och några var utbildade både vid Konstindustriskolan och Valand. År 1975 samlades Sandra Ikse, Elsa Agélii, Bibi Lovell, Gunwor Nordström, Aja Eriksson och Inga Björstedt till en gemensam manifestation på Röhsska museet. Utställningen *Verkligheten sätter spår* slog publikrekord och är, trots att många faktiskt har glömt den eller aldrig hört talas om den, en referenspunkt även för oss som var för unga att se den. Inte minst på grund av själva konceptet, som föregrep nutida företeelser med konstnären som aktör mitt i utställningen. Konstnärerna drog helt enkelt in på Röhsska med vävstolar, symaskiner och allt och satt sedan mitt i utställningen och arbetade.

De ville nå ut till publiken. De ville lyfta den textila konsten från ren dekoration och låta den förmedla ett budskap. Och de ville i sina bilder spegla verkligheten som den såg ut, inte minst för kvinnor: i Göteborg, Sverige och världen. Låta verkligheten sätta spår, oavsett denna verklighet hämtades från deras egen vardag eller, via tidningsbilder, från krigets Vietnam och svältens Afrika. En livsbejakande attityd parades med ett socialt och politiskt engagemang, och ofta hade bilderna ett mer vardagsnära, personligt innehåll än den rent politiska plakatkonsten. Hos Gunwor Nordströms *Städerskan* saknas helt heroiska undertoner. Sandra Ikses *Mor och barn framför höghus* andas värme, ömhet och intimitet med höghuset närmast som abstraktion. Och Elsa Agéliis dagboksbroderier uttrycker ett spektrum av känslor. En novembermorgon cyklar hon naken, lycklig och fri, en annan dag ler hon rakt mot betraktaren, full av tillförlit. Andra dagar är oro och rädsla.

För konstnärerna bakom *Verkligheten sätter spår* var textilen ett medvetet val. Så även för den betydligt yngre kollegan

Sandra Ikse, Mor och barn framför höghus.

Helene Hortlund, I väntan på prinsen.

Helene Hortlund, men utifrån delvis andra premisser. Själv talar hon heller inte om textil, utan om tråd. Och hon förklarar att hon, när hon under tredje året på Konsthögskolan, började virka fick form, färg och teckning i ett. Materialets historia och referenser var från början mindre väsentliga men har med tiden kommit att betyda mer. Bland annat i takt med att hennes konst alltmer kommit att handla om strukturer, och då inte minst de kulturella strukturer och koder som styr och styrs av om du är man eller kvinna. Genom att låta sina virkningar växa ut i och ta över rummet spränger hon också traditionens och kulturens ramverk.

Ett av Helene Hortlunds mest spännande verk är *I väntan på prinsen*, som visades i samband med den vitala Konsthantverksbiennalen på Röda Sten 2005. En virkad installation och performance i ett, som tog avstamp i hederliga virkningsmönster och en idé om bruden som fjättrad vid förväntningar och konventioner. Och med konstnären själv i mitten som Bruden, virkandes sina drömmar samtidigt som hon snörper in sig alltmer i gardiner, dukar och sängöverkast. Virkandes både sitt släp och sin framtid. Lika snärjd som snärjande.

»Själv talar hon heller inte om textil, utan om tråd«

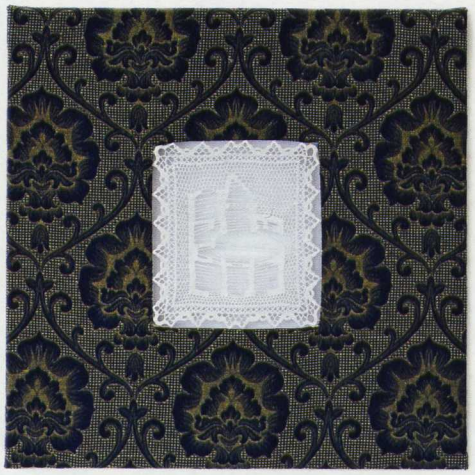

Helene Hortlund har även gjort andra installationer, där tråden bildat en närmast skulptural, tunn teckning i luften, men också placerat sina linjer av tråd bakom glas. Tråden är för henne främst en bärare av färg och form, laddad med poesi och symbolik. Dessutom fungerar tekniken som ett sätt att hylla långsamheten och låta processen ta tid. Eller ge tid för eftertanke och reflektion. Och hon har med åren blivit fullt medveten om att det inte går att frigöra sig från det textila materialets historia. Arvet finns där vare sig man vill eller inte och vare sig textilen blir bärare av referenser kopplade till en kvinnlig eller annan, säg etnisk, identitet. Skillnaden, om man jämför med konsten på 1970-talet, är att budskapet inte alltid är lika tydligt. Där Sandra Ikse, Gunwor Nordström och deras kollegor gick rakt på sak får vi nu ofta nysta lite mer bland garntrådarna för att hitta ett svar. Eller kanske bara en frågeställning. ✷